

»Quod addunt Salmanticenses, *responsa sibimet contraria multoties reperi* id primo minus vere affirmatum esse censeo, præsertim si adverbium illud *multoties* attendatur; deinde in ipso libro *Decretalium* complures occurrere notum est (septuaginta novem collegit Maschat in suis *Institutionibus canonicis*), quæ aliis decretalibus partim abrogatione, partim derogatione, partim moderatione correctæ sunt; neque tamen in mentem cuipiam venit auctoritati totius libri id quidquam officere, cum manifestum sit decretalem posteriorem antiquiori prævalere.

»Nunc hoc sedulo est animadvertendum, utrum responsa quæ afferuntur data sint pro casu aliquo particulari, particularibus ejusdem circumstantiis ratione habita, an in modum regulæ generalis fuerint proposita. Illa sane ad instar sunt judicariæ sententiæ; adeoque non nisi inter litigantes jus faciunt, eisdemque tantum occurrentibus circumstantiis pro norma in aliis casibus haberi possunt; at secunda generalem regulam tradunt, et ea ab omnibus servanda esse, non est dubitandum.

»Jam vero in ea materia de qua agimus, responsa quæ habemus, ad posteriorem hanc classem omnino pertinent. Numquam enim in particulari quæsitum est, utrum hic aut ille Episcopus dispensare possit ab impedimentis publicis, urgente necessitate, sed formula generali, *utrum id possint Episcopi*; adeoque formula generali semper responsum est: *Non posse* (1). *Neque id semel, aut bis, sed pluries, constanter, planeque uniformiter; neque temporibus tantum anteactis, sed etiam recentissimis.* Quæ sane con-

(1) Tal es la respuesta general que se dió al señor arzobispo de Granada, de que el Obispo no puede en ningún caso dispensar de impedimentos públicos del matrimonio, por urgentísimas que sean las circunstancias, y que no conviene que los Obispos pidan al Papa esta facultad.

sideratione digna sunt; nam et ii, qui liberius quoad responsa Sacrarum Congregationum senserunt, non diffidentur ex hujusmodi responsorum pluralitate, atque uniformitate coram ipso Pontifice editorum, *verissimam ejusdem voluntatem argui et manifestari.*

»Venio nunc ad S. Alphonsum ejusque operum approbationem; qua in re nihil mihi adlaborandum est, cum sanctum ipsum Alphonsum duccem habeam. Is in dissertatione apologetica, p. 3, cap. 7, ubi agit de casuistarum auctoritate, sapienter animadvertit, complures esse Patres, ac S. Ecclesiæ Doctores, quorum nobis doctrina pro norma ab Ecclesia traditur, qui tamen aliquam habent propositionem omnino rejiciendam. Quid ergo? An eorum auctoritas deserenda idcirco erit, iique male atque imprudenter tamquam duces dati nobis fuisse dicendi erunt? Nullo modo. Qua de ratione? Quia ejusmodi approbationibus, quibus eorum doctrina pro norma traditur naturalis inest conditio: *nisi evidenter constet eos in aliqua re, licet absque culpa, hallucinatos fuisse.*

»Cum plura, quæ me urgent negotia longiores trahere moras me prohibeant, tangam breviter quæ objicis ex theologica ratione.

»Ais, in extrema necessitate opinione quomodocumque probabili licere uti. At salva Sacrarum Congregationum auctoritate agentium propositionem, de qua agimus esse falsam, ipse vides, quod nulla prædictæ propositioni, neque sufficiens, neque tenuis probabilitas inest.

»Urges salutis animarum jura, quibus nulla potestas detrahere quidquam potest. Fateor, si vitio legis (mala enim ipsius poenitentis dispositio curanda et amovenda est) animarum incurretur detrimentum eandem a statu legis naturaliter dejici. At in re de qua agimus nihil tale haberi, vel ipse animadvertit S. Alphonsus ver-

bis a temetipso citatis. Et re quidem vera, quid obesse animæ potest, si moriturus a concubina se separet? Si ejusmodi poenitentia scandali debitum solvat? Si pravorum affectuum sacrificio Deo mox ipsum judicaturum satisfaciat? Si salubriter et cum merito id agat quod horæ momento, ipso etiam invito, mors exequetur?

»At instas objiciens præsentis temporis conditionem quo, nimirum, matrimonium civile fere ubique constitutum est, et quidem ea lege, ut qui illud inierit, separare se prohibeatur. At ejusmodi prohibitio quid tandem evaleat adversus hominem jam jam moriturum, plane non video. Si enim convaluerit, tempus quoque renascitur, quo possit ad S. Sedem recurri. Imo si rem penitus consideremus, civile hoc matrimonium difficultates minuit. Illud enim quod morientem angit, sollicitudo est de prole, quæ nisi matrimonium contrahatur, illegitima manet et hæreditate prohibetur. At ab iis qui matrimonio civili juncti sunt, nihil tale timeri potest; quandoquidem lex ipsa civilis et legitimitatem (quoad societatem civilem), et omnia successionis jura proli largitur.

»Properanti calamo, aliisque curis distentus hæc scripsi, ut voluntati tuæ parerem. Quapropter ea talia non censeo, quæ lucem publicam ferre valeant.

»Tibi me semper devinctissimum profiteor.—Romæ 17 Septembris 1872. *Camillus Tarquini*, e Societate Jesu.»

A la anterior carta del entonces P. Tarquini contestó el Sr. Sánchez con otra, en 26 de Septiembre de 1872, esforzando hasta donde le fué posible las dudas ó escrúpulos que aún le quedaban sobre la presente cuestión. Por no alargarme, no transcribo la carta del Sr. Sánchez; porque, como he dicho de la anterior, copiando la respuesta del P. Tarquini, al leer las soluciones que da, se ven claramente los argumentos que

había opuesto el Sr. Sánchez. He aquí la última carta del P. Tarquini al Sr. Sánchez sobre esta materia:

»Vir clarissime: Humanissimæ litteræ tuæ consuetis annuis exercitiis spiritualibus deditum me repererunt, quibus exactis, necesse mihi fuit expedire negotia quædam urgentia; quæ duo in causa fuerunt, cur plus æquo respondere tibi distulerim.

»Gratissimum mihi fuit inspicere doctrinam et pietatem tuam, prævalentemque doctrinæ pietatem; cumque talis sis, minime dubito quod facile ex iis difficultatibus, quas mihi proposuisti, te extricabis, licet mea sive imperitia, sive in dicendo brevitatis (quam angustia temporis semper mihi imponunt) ad sufficientem perspicuitatem rem non aduxerit.

»Inter ea quæ scripsisti, illud sane natura sua est gravissimum, quod vereris totum S. Alphonsi morale sistema collapsurum esse, si responsis Sacrarum Congregationum vis legis tribuatur. Ais enim: «Totum S. Doctoris sistema versatur in hisce principiis: *Lex dubia non obligat. Lex incerta non potest certam obligationem inducere.* At vis, quæ responsis inest Sacrarum Congregationum dici certa non potest, quando firmum illud principium tenetur, *probabilem dicendam esse sententiam, quam plures ex approbatis doctoribus defendunt*; siquidem plures ex approbatis doctoribus responsis Sacrarum Congregationum vim legis denegant.

»Fateor, principia illa *de lege dubia et incerta* firmiter tenenda esse. Quapropter totum pondus difficultatis in hæc tria recidit: 1.º Utrum indefinite dici queat, sententiam esse probabilem, quam plures ex doctoribus approbatis defendunt; an vero intra aliquos limites intelligendum id sit. 2.º Utrum in materia de qua agimus ejusmodi principium applicari possit. 3.º Utrum doctores denegantes vim legis responsis Sacrarum Congregationum revera sint plures.

»Quod attinet ad primum, negari non potest, probabilitatem *extrinsecam* alicui sententiæ advenire ex numero doctorum qui eam defendunt. Sed hoc non indefinite tenendum esse probe nosti. Itaque in dissertatione prolegomena P. Francisci Zachariæ, Theologiæ S. Alphonsi præfixa, quam quidem per errorem in postrema epistola S. Alphonso attribui, sed quæ, Alphonso ipso petente adeoque maxime probante, præfixa est (§ 2, cap. 5), habemus canonem secundum ita conceptum: «Theologorum etiam multorum testimonium, si alii contra pugnant viri docti, non plus valet ad faciendam fidem, quam vel ratio ipsorum, vel gravior etiam auctoritas comprobabit.» Fac igitur rationem ab iis adductam esse falsam, fac rationem aliquam evidentem et auctoritatem quamdam, quæ posthaberi nequeat, eisdem obesse, jamque vides, eorum sententiam ab omni probabilitate necessario dejici. Itaque, si historiam Theologiæ moralis retexamus, haud paucas reperiemus sententias, quæ plures quidem aliquando habuere sectatores, ac postea tamquam falsæ rejectæ sunt.

»Hoc autem præstito, videndum jam est utrum in quæstione de qua agimus, numerus ille doctorum qui objicitur, aliquid possit ad probabilitatem valere. Agitur de propositione generica, quæ regulariter Sacrarum Congregationum responsis vim legis detrahit. Nimirum securis ad radicem ponitur, totaque auctoritas Sacrarum Congregationum labefactatur! Jam vero omitto rationes, quibus illi utuntur, de quibus postea sermo erit, atque unum hoc quæro, utrum ratio evidens et auctoritas prævalens, cui obsisti nequeat, iisdem obsit. Auctoritas quidem præsto est; *praxis*, nimirum, *ac sensus totius Ecclesiæ*. Ad sensum quod attinet, id sese prodit ex frequenti perpetuaque consuetudine, qua ex omni Ecclesiæ parte in opinionum conflictu implorata semper sunt

Sacrarum Congregationum responsa, ut conflictus dirimeretur: dirimeretur, inquam, ita ut responso recepto controversia ipsa finita censeretur, aliterque opinantium auctoritas rejici deberet. Ejusmodi recursus et quidem hoc sensu litteris ipsis expresso, quotidie, ut ita dicam, et undecumque adveniunt; quo fit, ut ipsa Sacrarum Congregationum decreta *responsa* dicantur; perrarum quippe est, ut sponte ac motu proprio aliquid ab iis discernatur.

»At ad *praxim* quod pertinent, hoc certissimum est, Ecclesiæ Prælatos, si quod norunt Sacrarum Congregationum responsum, nefas existimare ab eo recedere, sique recedant, reprehensione dignos haberi, ac revera reprehendi. Quod igitur Prælati ipsis non licet, id a privatis probabiliter fieri, quomodo dici poterit?

»At ratio evidens qua doctores illi oppugnantur, qui denegant responsis Sacrarum Congregationum vim legis, ea ipsa est, quam indicavi in postrema epistola. Nimirum auctoritas Sacrarum Congregationum ipsa est Summi Pontificis auctoritas. Summus enim Pontifex neque solet, neque, si vellet, posset Ecclesiæ regimen per se ipsum exercere. Itaque Sacras Congregationes instituit, quibus tamquam organis utatur; ex quo sequitur perinde esse Sacrarum Congregationum decretis vim legis denegare, ac si Summi Pontificis denegetur: quod qui audeat, eum porro *probabiliter loqui*, nemo certe diceret. Qua de re intelligere satis numquam valui, quod aliqui doctores in responsis Sacrarum Congregationum exigunt, nimirum, ut constet de approbatione Romani Pontificis, quasi vero hæc approbatio meridiana instar lucis perspicua non sit, sive ex ipsa institutione Sacrarum Congregationum, sive ex publico et quotidiano earum agendi modo, qui, præsentem ac veluti inspectantem S. Pontifice, ab iisdem tenetur, sive ex notissima curiæ praxi, qua secretarii

Congregationum, Romano ipsi Pontifici solent referre quæcumque ab iisdem decreta sunt. Est igitur auctoritas Sacrarum Congregationum ipsius S. Pontificis auctoritas, cujus eadem organa sunt; adeoque opinio quæ detrahit illarum auctoritati, ipsius S. Pontificis auctoritati detrahit, quod utrum probandum aut probabile haberi possit, tu ipse videris.

»At dicine vere potest, *plures esse doctores, qui vim legis responsis Sacrarum Congregationum denegant?* Equidem haud facile id affirmarim. Et primo quidem notum est, doctorum numerum aliquando inde crescere, quod alius alium nihil ultra expendens transcribit. Notum quoque est, aliquas esse materias, in quibus doctoribus ceteroqui sanæ doctrinæ vitium aliquod solet irrepere ejus regionis in qua vivunt (1); in quo, ex. gr., vel in gratiam principum ita jubentium, vel in gratiam ipsorum Episcoporum, quorum potestas et auctoritas plus æquo exaggerari solet: quorum alterutrum si cuiquam quadret eorum doctorum de quibus agitur, nullo in numero eum esse, ita ut nulla probabilitas ex ejus dictis oriri queat, non est dubitandum. Sed hisce etiam omissis, hoc puto in hac materia verum esse, plures citari tanquam adversos Sacrarum Congregationum auctoritati, qui revera tales non sunt.

»Id patet, ni fallor, ex ipsis rationibus, quas illi adducunt ad opinionem suam confirmandam, quæ rationes hujusmodi sunt, ut eorum mentem plane diversam aperiant. Quænam illæ? Nimirum 1.º Quod responsa Sacrarum Congregationum dari solent in casibus particularibus. 2.º Quod de earum authenticitate non constat. 3.º Quod promulgatione carent. 4.º Quod sibi contrariæ aliquando re-

periuntur. 5.º Quod non constat, ut ipsi putant, facultatem auctoritative respondendi a Summo Pontifice habuisse.

»Hæc vero omnia quid sibi volunt? Nimirum hoc: si agatur de responsis non in casibus particularibus datis, sed generalibus; si ab hisce responsis generalibus vitia absint, quæ ipsis inesse opinantur; si satis constet Sacras Congregationes in iis edendis facultatem a Summo Pontifice habuisse, eos quoque doctores vim legis in Sacrarum Congregationum responsismittere. Atqui si ita censerent, nobiscum consentiunt.

»Primo enim ne nos quidem dicimus, responsa quæ non instar regulæ generalis, sed pro casu aliquo particulari, peculiaribus ejus circumstantiis inspectis, data sint, vim legis in omnibus casibus habere; sed eatenus tantum pro aliis quoque casibus normam esse posse, quatenus eadem illæ circumstantiæ concurrant, quæ causa formalis responsi dati extiterunt.

»Secundo, si de veritate atque authenticitate alicujus responsi prudenter disputari possit, ad vim legis illud non assurgere juxta principia a te prolata: *Lex dubia non obligat*, etc.; et nos fatemur.

»Tertio, si agatur de responso, quod peculiari indigeat promulgatione, cujusmodi ea sunt (sane rarissima), quæ non vetus declarant, sed jus novum constituunt, promulgatione non facta, nullam vim habere, nos etiam asserimus. Quod si præfati scriptores hanc promulgationis necessitatem in illis etiam responsis exigunt, quæ legem veterem declarant, tum profecto apertissime errant, eorumque opinionem ejusmodi rationi innixam, quæ apertissime falsa est, nullam, ne tenuissimam quidem probabilitatem gignere, non est dubitandum.

»Quarto, si responsa inter se contraria deprehendantur, contrarietate

(1) Esto se nota especialmente en los escritores franceses sobre la disciplina de la Iglesia, extraviados por sus malhadadas libertades galicanas.

sublata, vel illis ipsis scriptoribus fatendum erit suum robur iisdem renasci; contrarietatem autem per regulas communiter admissas facile depelli, neminem latet. Primo nimirum eorum curanda conciliatio erit; deinde si conciliari nequeant, quod est ætate posterius præcedentibus præferri oportebit.

»Quod vero attinet ad quintum, apertissime desipiunt, quemadmodum superius innui; neque illa ratio dici potest, sed magis calumnia, siquidem crimen haud sane mediocre Sacris Congregationibus impingit *usurpatæ majestatis*, ita ut audeant decreta edere, ac jurisdictionem exercere absque legitima facultate.

»Neque igitur constat, plures esse doctores, qui vere et ex animo Sacrarum Congregationum responsis vim legis denegant; neque si essent, ullo modo probabilem ejusmodi sententiam facerent, quippe quæ sensui ac praxi totius Ecclesiæ evidentique rationi repugnat, ex quo sequitur eorum sententia Sacrarum Congregationum auctoritatem dubiam incertamque reddi non posse, ita ut allegari contra eas principia illa nequeant: *Lex dubia non obligat. Lex incerta non potest certam obligationem inducere.*

»Quod autem omnes simul non possunt, multo minus poterit solus S. Alphonsus, non obstante responso S. Pœnitentiariæ, quo edicitur *omnes S. Alphonsi sententias tuto retineri posse*: idque duplici de causa. 1.º Quia in eo responso, ut in postrema epistola jam dixi, subintelligitur conditio *nisi evidenter constet, eum in aliqua re, licet absque culpa, hallucinatum fuisse*: et ratio est, quia secus prædictum responsum in absurdum incideret: utrumque enim absurdum est: et si dicas opera S. Alphonsi prerogativa pollere Sacrarum Scripturarum, in quibus tantum, ut loquitur Canus, *hanc felicitatem Deus inesse voluit, ut a sana doctrina nunquam aberrent*; et si dicas, S. Pœnitentiariam edixisse, tuto re-

tineri posse S. Alphonsi sententiam, *etsi evidenter constet, eum in illa hallucinatum fuisse*. 2.º Quia S. Alphonsus, ni fallor (poteris autem tu melius id indicare, quia mihi properanti calamo scribenti memoria deficere potest), nullibi statuit aut defendit generalem illam propositionem Sacris Congregationibus adversam; ubi vero contra earum responsa saltem theoretice admisit, Episcopos in extrema necessitate etiam a publicis impedimentis dirimentibus dispensare posse, animadvertendum est, de illis responsis nullam ab eo mentionem fuisse factam; ex quo eruitur vel *ignorata ab eo esse*, vel saltem, cum scriberet, *in mentem ei non venisse*, quæ si cognosset, aut in memoria habuisset, ne theoretice quidem sententiam illam fuisset admissurus.

»Jam vero Sacrarum Congregationum auctoritate salva illæsaque manente, ultro jam corrui, quemadmodum in postrema epistola animadverti, quod ex alio principio addis, nimirum, *in extrema necessitate opinionem etiam tenuiter probabilem adhiberi posse*. Cum enim Sacræ Congregationes, sive S. Officii, sive Cardinalium Concilii Tridentini interpretum, responderint, opinionem tribuentem Episcopis facultatem dispensandi in extrema necessitate ab impedimentis dirimentibus publicis esse *falsam* (addunt autem etiam graviores censuras), jam simul declararunt, eam ne tenuiter quidem probabilem habendam esse. Etsi enim verum sit quod scribis, *tenuem probabilitatem*, non esse *veram probabilitatem*, nihilominus evidens est, quod est *aliqua probabilitas*, quemadmodum tenuis peritia, ac fortitudo est *aliqua* peritia ac fortitudo. At quod est *falsum* id nullam omnino probabilitatem habet, ac proinde ne tenuem quidem.

»At, inquis, id valde durum est, ut nullo casu, nullo motivo recedere ab ejusmodi præcepto liceat, cum sit disciplinare. At velim advertas, heic agi *de lege irritante*, et quæ in Ecclesiæ

disciplina *inter graviores* numeratur, quemadmodum monet Rigantius in præclaro suo commentario ad regulas Cancellariæ, regula 48 in principio, huic ipse occurrens objectioni, quam tu proponis. Jam vero *id proprium est legum irritantium, præsertim graviorum, ut epikejam excludant*, quemadmodum fuse docet Suarez, *De legib.*, lib. 5, cap. 23, præsertim, num. 3 et 4. Quod si durum privatis est, *tamen, cum bono atque ordini publico necessarium censeatur, merito est ferendum*, quandoquidem bono privato publicum prævalere, æquum est. Itaque etiam *in foro civili* id servari vides, in quo, ex. gr., testamentum debitum solemnitatibus destitutum irritum in-exorabiliter habetur, licet necessitate imperante, solemnitates neglectæ fuerint. Quod sane hæredi ac legatariis durissimum videri debet.

»At, instas, diversa heic ratio est. Agitur enim non de lucro, aut detrimento temporali, sed de favore animarum. Quid enim, inquis, parochus respondeat moribundo conquerenti: «Omnia in Deum commissa peccata dimittere potes: quæ contra Ecclesiæ præcepta patrata sunt, non potes?» Respondebit, nimirum, se dimittere omnia peccata sive contra divinas sive contra ecclesiasticas leges perpetrata, dimittere, dummodo sincere pœniteat, concubinitus delictum quousque protractum, dimittere omnes actus fornicarios, sive incestuosos, dimittere spretum in iis perpetratis sive divinæ, sive ecclesiasticæ legis; atque ejusmodi ratione eum (concupina animo saltem relicta, si excludi e domo in eo articulo nequeat) paradisum, licet matrimonialis vinculi exsortem, introire libere posse: *sed habitare illum ad matrimonium* (ceteroqui horæ momento morte abrumpendum) *cum necessaria facultate sit destitutus, non posse; nec si faciat, ejusmodi actum quidquam esse valiturum*; siquidem ad peccata dimittenda, non ad leges solvendas sibi facultas data

est. Quæ sane aliis compluribus exemplis, per alias nullitates, et inhabilitates discurrens, quæ sanari, vel tolli a confessario certe non possunt, tute ipse facile confirmare poteris.

»Velim tibi satisfacisse. Si tamen id non præstiti, meæ tribue imperitiæ. Nihilominus hoc certum habeto, opinionem quæ dat Episcopis facultatem dispensandi in extrema necessitate ab impedimentis dirimentibus, quæ publica sint, heic omnino reprobari.

»Rogo te, ut grata habeas ea, quæ tibi renovo, obsequii, eximiamque existimationis sensa.

»Romæ die 12 Octobris 1872.—
Camillus Tarquini, e Societate Jesu.»

3081. El Doctor San Ligorio retractó muchas de las proposiciones que había defendido en su obra lata, y otras en parte las corrigió. El elenco de estas proposiciones retractadas le puso el Santo Doctor después del tratado de las censuras, ó sea después del lib. 7.

En la primera serie de proposiciones retractadas pone el Santo noventa y nueve, en la segunda serie veintiséis. Pues bien: en la segunda proposición retractada en la segunda serie compendia San Ligorio lo que había dicho anteriormente acerca del valor de las declaraciones de la Sagrada Congregación de Cardenales en las primeras ediciones de su obra, que copió, comentó y amplificó en sus cartas D. Miguel Sánchez para apoyar su opinión; pero no tuvo presente ó no había visto la retractación de San Ligorio.

El Santo (lib. 1, num. 106, *quær. 2*) había dicho: «An declarationes Sacræ Congregationis Cardinalium vim legis habeant? Plures auctores negant, nisi editæ sint non solum consulto Pontifice, sed etiam mandante, ut ipsæ solemniter per totam Ecclesiam promulgentur;» pero San Ligorio en su retractación, á continuación de las anteriores palabras, añade: «Adden-